

Marcel Kornfeld – zaboravljeni patolog i cijenjeni učitelj

Marcel Kornfeld – Forgotten Pathologist and Respected Teacher

Marko Kolić¹, Danica Galešić Ljubanović^{2,3}

¹Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

²Zavod za patologiju, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

³Odjel za nefropatologiju i elektronsku mikroskopiju, Klinički zavod za patologiju i citologiju KB Dubrava, Zagreb

Deskriptori

PATOLOZI – povijest; PATOLOGIJA – povijest;
SUĐSKA PATOLOGIJA – povijest; MEDICINSKI FAKULTETI
– povijest; POVIJEST 19. STOLJEĆA;
POVIJEST 20. STOLJEĆA; HRVATSKA

Descriptors

PATHOLOGISTS – history; PATHOLOGY – history;
FORENSIC PATHOLOGY – history; SCHOOLS, MEDICAL
– history; HISTORY, 19TH CENTURY;
HISTORY, 20TH CENTURY; CROATIA

SAŽETAK. Autori su u radu prikazali život i rad Marcela Kornfelda (1886. – 1937.), patologa i sveučilišnog nastavnika. U radu je kronološki prikazan Kornfeldov život, od njegovih početaka u Donjoj Tuzli do njegove smrti u Zagrebu. Istaknuti su najvažniji detalji iz njegova života i bogate karijere koju je prekinula smrt u 51. godini života. Uz literaturu, pri nastanku rada veliku važnost su imali arhivski izvori pohranjeni na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i u Državnom arhivu u Zagrebu.

SUMMARY. The authors present the life and work of Marcel Kornfeld (1886 – 1937), a pathologist and a university teacher. The paper chronologically describes Kornfeld's life, from his beginnings in Donja Tuzla to his death in Zagreb. The most important details from his life and rich career, which was interrupted by his death at the age of 51, are highlighted. The paper was written based on extensive literature and archival research.

Glavni i najžalosniji događaj je bila dugotrajna bolest i konačna smrt Gospodina Docenta Dr. Kornfelda. Time je institut teško pogođen, jer mu je oduzet glavni suradnik, a svima članovima instituta dragi kolega (Arhiv Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – AMEF, br. 37/1937). Ovako je o smrti Marcela Korn-

SLIKA 1. PORTRET MARCELA KORNFELDA, SREDINA 1930-IH, ZBIRKA PORTRETA ZAVODA ZA PATOLOGIJU MEDICINSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FIGURE 1. PORTRAIT OF MARCEL KORNFELD, MID-1930, COLLECTION OF PORTRAITS, DEPARTMENT OF PATHOLOGY, SCHOOL OF MEDICINE UNIVERSITY OF ZAGREB

felda 1937. godine pisao patolog Sergej Saltykow, predstojnik Zavoda za patologiju. Uzme li se u obzir da se radi o službenom dokumentu, Saltykow je upotrijebio vrlo osoban pristup koji jasno govori koliko je Kornfeld bio cijenjen među kolegama. Međutim, što mi danas znamo o njemu?

Slijedom povijesnih okolnosti, Kornfeld je s vremenom zaboravljen. Tu i tamo se spomene u monografijama i člancima, no to je često usput i bez jasnijeg objašnjenja. Zašto je onda važno pisati o Marcelu Kornfeldu? Arhivska građa svjedoči o tome kako je on u svoje doba bio vrlo cijenjen. I to ne samo kao znanstvenik, već i kao pedagog te aktivni borac za staleška pitanja vezana uz liječničku struku.

Svojim je radom dao velik doprinos u organizaciji Zavoda za patologiju Medicinskog fakulteta (MEF) Sveučilišta u Zagrebu. Ujedno je bio prvi imenovani docent na Zavodu. Osim toga, studenti su nakon Kornfeldove smrti dali izraditi njegov portret (slika 1) koji su smjestili u menzu, za koju se upravo sâm Kornfeld gorljivo zalagao. Uz to, nakon njegove smrti, na adresu MEF-a stiglo je mnoštvo pisama sućuti brojnih kolega, zahvalnih za sve što je napravio. Već iz gore navedenog, jasno je kako je Kornfeld ostavio važan trag, zbog čega je glavni cilj ovog rada dati cjelovit prikaz njegova života. Budući da Kornfeldov lik i djelo u literaturi nisu dovoljno obrađeni, veliku važnost u pisanju ovog rada imalo je istraživanje arhivskog gradiva pohranjenog na MEF-u i u Državnom arhivu u Zagrebu.

✉ Adresa za dopisivanje:

Dr. sc. Danica Galešić Ljubanović, red. prof., <https://orcid.org/0000-0002-2850-6316>,
Zavod za patologiju, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Šalata 10, 10000 Zagreb,
e-pošta: danica.ljubanovic@mef.hr; dljubanov@kbd.hr

Primljeno 6. rujna 2021., prihvaćeno 25. ožujka 2022.

Marcel Kornfeld i Prosektura javnih zdravstvenih zavoda grada Zagreba

Marcel Kornfeld rodio se 21. siječnja 1886. u Donjoj Tuzli. Osnovnu školu polazio je u Banja Luci, a u Sarajevu je 1895. godine upisao gimnaziju (AMEF, br. 1882/1922). Nakon položenog ispita zrelosti upisao je Medicinski fakultet u Beču. Studirao je od 1903. do 1908. godine, a četvrti je semestar završio na Medicinskom fakultetu u Grazu. Po završetku studija zaposlio se u Sarajevu. U sarajevskoj bolnici proveo je pola godine, nakon čega je još pola godine bio zaposlen u gradskoj bolnici u Banja Luci. Zatim je radio u Budvi i Stonu. Po izbijanju Prvoga svjetskog rata Kornfeld je mobiliziran i u vojsci je ostao sve do završetka rata. Nakon rata dolazi u Zagreb, gdje će se konačno ostvariti kao znanstvenik opredijelivši se za patologiju (slika 2).

Kornfeld se u Zagrebu zaposlio u Prosekturi javnih zdravstvenih zavoda grada Zagreba (Prosektura) koja je osnovana 1913. godine. Prvi predstojnik Prosekture bio je Ljudevit Jurak.¹ Osnutak Prosekture označio je početak profesionalizacije patologije kao struke na prostoru Hrvatske. Od tada do danas Prosektura djeluje u sklopu Kliničkoga bolničkog centra Sestre milosrdnice (KBCSM). Jurak je od samih početaka primjenjivao suvremene metode patoanatomske, patohistološke, bakteriološke i forenzičke analize organa, tkiva i stanica nastojeći pratiti tadašnje trendove.² U Prosekturi su svoje početke imali brojni liječnici koji će kasnije ostvariti značajne karijere. Među njima su bili epidemiolog Slavko Palmović³, farmakolog Ivo Ivančević⁴, Karlo Weissmann⁵ te internisti Pavao Čepulić⁶ i Viktor Boić^{7,8}. Kornfeld se u Prosekturi zaposlio 30. kolovoza 1919. (AMEF, br. 1882/1922). Ubrzo je napredovao u službi, pa je 10. siječnja 1920. postao sekundarni, a 17. studenog 1920. i kotarski liječnik. Ujedno je bio jedan od rijetkih liječnika u tadašnjem Zagrebu koji su se sustavno bavili patologijom. Stoga smatramo kako je to bilo vrlo važno za njegovo zaposlenje na MEF-u.

Ideja o osnutku MEF-a postavljena je 1874. osnutkom modernog Sveučilišta u Zagrebu. No, realizirana je tek 1917. godine. Po osnutku MEF-a pristupilo se osnivanju zavoda i katedri ključnih za nastavu budućih liječnika. Jedan od važnijih bio je Zavod za patologiju (Zavod) na čijem se primjeru može vidjeti koliko je tada bila teška situacija za pokretanje novog fakulteta. Nakon niza pokušaja, uprava MEF-a je tek 1922. godine uspjela naći profesora za patologiju. Prvi izbor bio je češki patolog Vaclav Neumann, ali se on na kraju zahvalio na dužnosti (AMEF, br. 58/1919).⁹ Kasnije su u obzir bili uzeti njemački patolog Walter Berlinger (AMEF, br. 1424/1921) i Rus Sergej Semenovič Abramov (AMEF, br. 564/1921). Postojala je i opcija da se

privremeno angažira profesora patologije s Medicinskog fakulteta u Beogradu, Đorđa Jovanovića (AMEF, br. 276/1921). Međutim, ni to se nije ostvarilo, a nastavu je na kraju 1921. godine pokrenuo bakteriolog Emil Prašek u suradnji s bakteriologom Milanom Pricom (AMEF, br. 2723/1921). Konačno, 1922. godine za profesora patologije i predstojnika Zavoda izabran je Sergej Saltykow koji će na Zavodu ostati do 1952. godine. Jedan od prvih i glavnih Saltykowljevih zadataka bio je formirati znanstveno-nastavnu jezgru.

Marcel Kornfeld i Zavod za patologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Sergej Saltykow je stupio na dužnost 23. kolovoza 1922. godine, a već je 15. studenoga 1922. uputio molbu profesorskom zboru da se Kornfelda postavi za najstarijeg asistenta pristava (slika 3) (AMEF, br. 34.381/1922). Međutim, čini se da nije sve išlo po planu. Naime, iako je zahtjev za Kornfeldovim zaposlenjem upućen još u studenom 1922., pitanje njegova zaposlenja nije bilo riješeno ni u travnju 1923. godine. U dopisu datiranom na travanj 1923. navedeno je kako Kornfeld neće moći stupiti u službu sve dok prosektura na Zavodu ne bude uređena (AMEF, br. 487/1923). Međutim, izgleda kako se na ovome problemu intenzivno radilo budući da je u svibnju 1923. Josip Lochter, tadašnji ravnatelj KBCSM-a, zahvalio Kornfeldu na službi (Državni arhiv Zagreb – DAZG, br. 14.754/1923). Kornfeld je na asistentsku dužnost u Zavodu stupio 12. svibnja 1923., a 1924. godine je imenovan za pristava (AMEF, br. 35.903/1923 i br. 564/1924).¹⁰

Iako se zaposlio, Kornfeld nije mogao računati na potpunu financijsku sigurnost. Financijske poteškoće predstavljale su velik problem u funkcioniranju Zavoda i radu njegovih djelatnika. Djelatnici su nerijetko duže vremena radili bez plaće, a zaposlenje je često bilo samo honorarno. Takva situacija nije jamčila egzistencijalnu sigurnost, što je Saltykoku onemogućavalo zaposlenje stalnog kadra. Najbolji je primjer za to bio Aleksandar Govorov, prosekator i osnivač Muzeja patoloških preparata.¹¹ Govorov se na Zavodu zaposlio 1924. godine, a tek je 1943. dobio ugovor za stalno zaposlenje (AMEF, br. 4488/1943). Sličnih je problema imao i Kornfeld koji je također radio honorarno. To je dovodilo do toga da je ponekad radio i više mjeseci bez plaće jer su izostale potrebne doznake (AMEF, br. 193/1925). Međutim, to ga nije spriječilo da se intenzivno posveti razvoju novoosnovanog Zavoda.

Kao bivši djelatnik Prosekture Kornfeld je imao važnu ulogu u počecima Zavoda za patologiju na Šalati. Prešavši na Šalatu zajedno je sa Saltykowim preuzeo dotadašnje poslove koji su bili pod ingerencijom Prosekture koja je osnutkom Zavoda prvenstveno postala nadležna za KBCSM (DAZG, br. 19504/1924). Osim toga, u Prosekturi nije raspisan natječaj za no-

građana prema liječnicima i kako *uz zavist kolega i eventualne druge vanjske nepovoljne okolnosti* članak 264 kaznenog zakona može trajno ugroziti optuženikovu egzistenciju.¹⁸ Za kraj treba reći kako se tek dolaskom forenzičara Eduarda Miloslavića 1932. godine i osnutkom Zavoda za sudsku medicinu i kriminalistiku sudska medicina počinje sustavno razvijati kao potpuno samostalna djelatnost na MEF-u. Međutim, već se od akademske godine 1923./24. na MEF-u držao kolegij *Sudska medicina s juridičkog stanovišta*. Kolegij je tada vodio Ernest Miler s Pravnog fakulteta u Zagrebu. Kasnije mu se pridružio Ljudevit Jurak. Ispite iz navedenog kolegija držali su razni profesori. Tako je primjerice Saltykow 14. veljače 1923. održao ispit iz sudske medicine prvom diplomiranom liječniku na MEF-u, Zlatku Sremcu.¹⁹

Uza sve navedeno, Kornfeld je bio vrlo aktivan na znanstvenom polju. Do dolaska na Zavod nije objavio niti jedan rad. Međutim, od 1925. do 1934. objavio je ukupno 13 članaka i jedan priručnik (AMEF, Popis radova Marcela Kornfelda do 1934.). Objavljivao je u *Liječničkom vjesniku*, *Staleškom vjesniku*, *Staleškom glasniku*, *Virchow Archivu* te u *Medicinskom pogledu*. Godine 1934. u sklopu Medicinske biblioteke izdao je priručnik *Sekciona tehnika: Patološko-anatomskog instituta Medicinskog fakulteta u Zagrebu sa makroskopskom patološko-anatomskom dijagnostikom*. Osobito zapažen rad objavio je u suradnji s Blaženkom Marković Pečić i Eugenom Premeruom 1934. godine. Rad je objavljen pod nazivom *Izvjestaj o radu patološko-anatomskog instituta med. fakulteta u Zagrebu za vrijeme od 1.V.1923–30.IV.1933. A. Sekcije u Liječničkom vjesniku* 1934. godine.²⁰ Glavni cilj tog rada bio je analizirati morbiditet na temelju obdukcija koje su napravljene u Zavodu u razdoblju od 1923. do 1933. godine. Uz ovaj, Kornfeld je objavio još dva rada u *Liječničkom vjesniku*. Prvi je rad pod nazivom *Myoma malignum* objavio u trećem broju *Liječничkog vjesnika* iz 1930. godine u suautorstvu s ginekologom Stjepanom Vidakovićem. Autori su u radu donijeli teoretsku i kliničku analizu malignih mioma maternice. U radu se između ostalog problematizira neujednačenost nazivlja, a čitatelje se upozorava i na to kako je u stručnoj literaturi, a posebno patološkoj, ova problematika još slabo istražena.²¹ Drugi članak pod nazivom *O agranulocitozi* Kornfeld je objavio u suautorstvu s infektologom Franom Mihaljevićem u 10. broju *Liječничkog vjesnika* iz 1934. godine. Autori su u radu iznijeli analizu slučajeva agranulocitoze u Zagrebu od 1930. do 1934. godine.²²

Borba za staleška pitanja i odnos sa studentima

Kornfeld je na Zavodu za patologiju MEF-a radio od 1923. do 1937. godine. Između 1931. i 1933. godine

nakratko se zaposlio u Novom Sadu. Naime, 1931. godine je raspisan natječaj za prosektora u državnoj bolnici u Novome Sadu (AMEF, br. 1284/1931). Kornfeld se javio na taj natječaj te je 31. lipnja 1931. postavljen za primarnog liječnika u prosekturi državne bolnice u Novom Sadu (AMEF, br. 8438/1931). Smatramo kako se na ovaj korak Kornfeld odlučio kako bi mogao samostalnije djelovati. Naime, tada je imao 45 godina i bio je u naponu stručne, nastavne i znanstvene snage. Osim toga, bolnica u Novom Sadu dobila je njegovim dolaskom patologa s višegodišnjim iskustvom, što u to doba nisu imali ni veći gradovi u Kraljevini Jugoslaviji. No, on ni tada nije potpuno napustio Zavod jer je nastavio držati predavanja kao honorarni nastavnik (AMEF, br. 42361/1931).

Ipak, to nije dugo potrajalo. Odlukom Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja iz prosinca 1931. Kornfeld je razriješen dužnosti primarnog liječnika u Novom Sadu (AMEF, br. 45.396/1932). Obrazloženje za smjenu je bilo kako nema dovoljno staža u bolnici. Prema tadašnjem zakonu Kornfeld nije mogao obnašati funkcije primarnog liječnika. Da bi mogao biti primarni liječnik, patolog se trebao baviti patologijom minimalno četiri godine u bolnici i još dvije godine vršiti asistentsku službu. Iako se svime time Kornfeld bavio na Zavodu, to mu se nije priznavalo (AMEF, br. 45.396/1932). Zbog cijele situacije na kraju se vratio u Zagreb. Službeno je ponovno imenovan docentom na Zavodu u travnju 1933. (AMEF, br. 758/1933).

Čini se kako je Kornfelda ova životna epizoda potaknula na intenzivniju borbu za bolji položaj liječnika. Godine 1933. pokrenuo je inicijativu koja je imala za cilj da se teoretskim, pretkliničkim strukama osigura priznanje staža odradenog na fakultetu (AMEF, br. 2942/1933). Zakonom je ovo bilo predviđeno za kliničke struke kojima se odradeni staž na fakultetu priznavao kao da su ga odradili u bolnici. Osim toga, Kornfeld se zalagao za to da se oni koji su proveli minimalno pet godina u službi docenta prilikom prelaska u bolnicu trebaju postaviti na mjesto šefa odjela ili zavoda, kao što su prosekura ili rendgen. Smatrao je kako sveučilišni docenti, koji su u toj službi pet godina, imaju više znanja nego li sekundarni liječnici u bolnici. U konačnici, Kornfeld je smatrao da su njegovi zahtjevi bili i u interesu šire zajednice jer *da na vodeća mjesta u bolnicama dođu što spremnija i za nastavni rad osposobljena lica, jer u tom položaju valja da nastave oko izobraženja mladih liječnika, koji u tim bolnicama vrše propisani jednogodišnji staž* (AMEF, br. 2942/1933).

Osim što se borio za priznavanje staža i bolji tretman sveučilišnih asistenata i docenata, Kornfeld se zalagao i za posebne dodatke profesorima, docentima i asistentima patoloških zavoda. Izmjenama i dopunama zakona iz 1931. godine prosektori u bolnicama

SLIKA 4. NASLOVNA STRANICA POSVEĆENA MARCELU KORNFELDU, SAVREMENI HRVATSKI MEDICINAR, GOD. 1 (1937), BR. 3, NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U ZAGREBU
 FIGURE 4. COVER PAGE DEDICATED TO MARCEL KORNFELD, SAVREMENI HRVATSKI MEDICINAR, VOL. 1 (1937), NO. 3, NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY IN ZAGREB

dobili su pravo na beneficirani dodatak zbog posla koji rade (AMEF, br. 2864/1934). No, ta odredba nije uključila zaposlenike patoloških zavoda na fakultetima koji su najčešće radili i više obdukcija nego oni u bolnicama. Kornfeld je svoje zahtjeve opravdavao i time što je u čitavoj Kraljevini Jugoslaviji tada djelovalo samo šest patologa u dva fakultetska zavoda, tri u Beogradu i tri u Zagrebu. Zbog toga taj zahtjev nije predstavljao ni značajniji financijski izdatak. Njegova su nastojanja na kraju urodila plodom. Naime, u prosincu 1934. godine o tome je izrađena predstava koja je 1935. godine usvojena (AMEF, br. 1864/1934). Kornfeld je također bio aktivni član Zbora liječnika i Liječničke komore u kojoj je obnašao dužnost člana disciplinskog suda.¹⁰

Uz aktivnu borbu za staleška pitanja, Kornfeld je njegovao i dobre odnose sa studentima medicine. Iz sačuvanih izvora ne može se točno utvrditi na koje je sve načine podupirao studentske aktivnosti, no na temelju onoga što imamo može se zaključiti kako su ga studenti izuzetno cijenili. U prilog ovoj tvrdnji govori treći broj *Savremenog hrvatskog medicinara* objavljenog 1937. godine čija je naslovna stranica posvećena, tada preminulom, Marcelu Kornfeldu (slika 4). Studenti su osobito zapamtili njegov doprinos u aktiv-

nostima za otvaranje studentskog restorana jer se radilo o važnoj stavki studentskog standarda. Zbog svoje važnosti, pitanje otvaranja studentskog restorana nametnulo se odmah nakon otvaranja MEF-a, a konačno se realiziralo 1. ožujka 1937. kada je otvorena Menza Kluba medicinara.²³ Osim što je podupirao studente za života, to se nastavilo i nakon njegove smrti. Naime, Kornfeldova je posmrtna želja bila da se novac namijenjen za pogrebne vijence preusmjeri Klubu medicinara za potrebe njihove Menze. Tom se prilikom sakupilo 3.272 dinara, od čega je 2.080 dinara bilo od donacija profesora s MEF-a (AMEF, br. 736-1/1937). Iste su godine studenti iz zahvalnosti dali izraditi Kornfeldov portret koji su postavili u prostorijama Menze.²⁴

Zaključak

Marcel Kornfeld preminuo je 28. veljače 1937. u 9 sati i 30 minuta, u 51. godini života. U izvorima se navodi kako je umro nakon dugotrajne bolesti, no nije navedeno koje. Osim što je izrazio želju da se novac namijenjen za vijence preusmjeri u blagajnu Kluba medicinara, odlučio je i da se njegovo tijelo donira za potrebe medicinske nastave (AMEF, br. 37/1937). O njegovoj važnosti i ugledu koji je stekao za života govori i to kako je na MEF stiglo 30 različitih pisama sućuti u kojima su se predstavnici raznih ustanova ili pojedinci osobno opraštali od pokojnika. Pisma sućuti stigla su iz Austrije, Njemačke, Poljske i današnje Češke, što govori o tome kako je Kornfeld ostvario zapaženu međunarodnu prepoznatljivost (AMEF, br. 459/1937).

Zbog prerane smrti Kornfeld se nije razvio u punini. No, ostvario je zavidne rezultate. Bio je aktivan na raznim poljima. Cijenili su ga i kolege i studenti. Odigrao je važnu ulogu u formiranju Zavoda za patologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i borio se za bolji položaj liječnika. Stoga se može zaključiti kako je svojim radom ostavio itekako važan trag u razvoju suvremene patologije u Hrvatskoj i regiji.

Zahvale

Zahvaljujemo dr. sc. Marijanu Klarici, red. prof., dekanu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u prethodnom mandatu, predstojniku Zavoda za farmakologiju i pročelniku Katedre za farmakologiju, koji nam je omogućio neometan rad u arhivi Medicinskog fakulteta. Zahvaljujemo i dr. sc. Svenu Seiwerthu, red. prof., predstojniku Zavoda za patologiju i pročelniku Katedre za patologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na intelektualnoj i moralnoj potpori u izradi ovog rada.

Napomena: Arhivska građa citirana je na takav način da je istaknuta kratica ustanove u kojoj se građa čuva te

broj urudžbenog zapisnika iste. Za sve dodatne informacije, molimo, obratite se autorima.

LITERATURA

1. *Belicza B, Šain S.* Uloga i doprinos Hrvatskoga liječničkog zbora u osnivanju Prosekture javnih zdravstvenih zavoda grada Zagreba g. 1913. *Liječ Vjesn.* 1998;120:349-55.
2. *Belicza M.* Zavod za patologiju. *Anali Kliničke bolnice „Dr. M. Stojanović“* 1985;24:145-51.
3. *Palmović S.* *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46332>. Pristupljeno 24. prosinca 2020.
4. *Klarica M.* Zavod za farmakologiju. U: Pećina M, Klarica M, ur. *Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (1917-2017)*. Zagreb: Medicinska naklada; 2017, str. 496-506.
5. *Živaković-Kerže Z.* Židovi u Osijeku (1918-1941). Osijek: Židovska općina Osijek – Tiskara Pauk d. o. o.; 2005, str. 223.
6. *Hofgräf D, Franković S.* Osnutak škole za sestre pomoćnice u Zagrebu 1921.-1922. *Arh Vjesn.* 2017;60:165–84.
7. *Pleša Golubović V, Vidović Šaša V, Bortek B.* 60 godina dobrovoljnog darivanja krvi u organizaciji Hrvatskog Crvenog križa. Zagreb: Hrvatski Crveni križ; 2013, str. 3.
8. *Boić V.* *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8440>. Pristupljeno 24. prosinca 2020.
9. *Modrinić E.* Virtualna izložba Bakteriološki zavod u Zadru. Državni arhiv u Zadru. Dostupno na: <https://www.dazd.hr/en/knjige/bakteriološki-zavod-u-zadru>. Pristupljeno 25. prosinca 2020.
10. *Premereu E.* Docent Dr. Marcel Kornfeld. *Liječ Vjesn.* 1937; 59:175.
11. *Kolić M, Seiwerth S.* Dr. Aleksandar Govorov – priča o slabo poznatom prosektoru. *MEF.hr.* 2021;40:129-30.
12. *Zimolo A, Jukić S, Seiwerth S, Batelja L.* Prvih 85 godina. Zagreb: Medicinska naklada; 2008, str. 16.
13. Univerzitet kraljevine Jugoslavije u Zagrebu – Univerzitetske vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Univerzitetu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u zimskom semestru 1930/1931. Zagreb: Tisak zaklade tiskare Narodnih novina; 1930, str. 88.
14. Univerzitet kraljevine Jugoslavije u Zagrebu – Univerzitetske vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Univerzitetu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u zimskom semestru 1930/1931. Zagreb: Tisak zaklade tiskare Narodnih novina; 1931, str. 33.
15. Nezavisna Država Hrvatska, Rektorat Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu: Sveučilišne oblasti i red predavanja u Hrvatskom sveučilištu u Zagrebu u zimskom proljeću 1943/44. Zagreb: Tisak zaklade tiskare Narodnih novina; 1943, str. 34.
16. *Palmović V.* Katedra za sudsku medicinu i kriminalistiku. U: Čuček Lj, Belicza B, Škrbić M, ur. *Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.* Zagreb: Stvarnost; 1984, str. 474.
17. *Premereu E.* Docent dr. Marcel Kornfeld. *Liječ Vjesn.* 1937; 59:175.
18. *Kornfeld M.* Nešto o članu 264. k. z. *Stal Glas.* 1932;54:133-5.
19. *Kolić M.* Sudska medicina i Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (1922. – 1945.). *ČSP.* 2021;53:661-83.
20. *Kornfeld M, Marković Peičić B, Premereu E.* Izvještaj o radu patološko-anatomskog instituta med. fakulteta u Zagrebu za vrijeme od 1.V.1923-30.IV.1933. A. Sekcije. *Liječ Vjesn.* 1934; 56:133-44.
21. *Kornfeld M, Vidaković S.* Myoma malignum. *Liječ Vjesn.* 1930;52:83-94.
22. *Mihaljević F, Kornfeld M.* O agranulocitozi. *Liječ Vjesn.* 1934; 56:420-30.
23. Uprava kluba medicinara, „1. ožujka otvorena je menza medicinara u Zagrebu“. *Savremeni hrvatski medicinar.* 1937; 1:103-4.
24. *M.* Slika pok. doc. dra Kornfelda u menzi Kluba medicinara. *Savremeni hrvatski medicinar* 1937;1:187.